

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ ПРОФІЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ

Олександр МАЛИХІН

доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу дидактики,
НАПН України, м. Київ, Україна

Інна ЛІПЧЕВСЬКА

науковий співробітник відділу дидактики,
НАПН України, м. Київ, Україна

Неперервний розвиток державної системи освіти є необхідною умовою її успішного функціонування в сучасному глобальному освітньому просторі. Швидкі динамічні зміни соціально-економічних вимог держави й особистісних очікувань здобувачів освіти щодо результатів навчання визначають необхідність (доцільність) постійного оновлення очікуваних результатів навчання, змістової та процесуальної складових освітнього процесу.

Реформування профільної середньої освіти має першочерговий пріоритет. На часі питання визначення теоретично обґрунтованих та практично перевірених положень педагогічної науки, які послугують базисом реформування освітнього процесу на третьому рівні повної загальної середньої освіти; оновлення його нормативно-правового забезпечення; мотивації та підготовки суб'єктів освітнього процесу до освітніх інновацій (зокрема професійно-педагогічної підготовки вчителів профільної середньої освіти); створення новітнього інформаційно-цифрового освітнього середовища в академічних, профільних ліцеях, закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти.

Вітчизняна профільна середня освіта розвивається згідно потреб українського суспільства, у контексті наявних в країні умов та з урахуванням світових освітніх трендів (досвіду реформування та розбудови освіти у Великобританії, Естонії, Німеччині, Польщі, Франції та інших країнах). Згідно спільного бачення Міністерства освіти та науки України та Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), вітчизняна профільна середня освіта має, перш за все, забезпечити диференціацію, індивідуалізацію, персоналізацію навчання: дати учням змогу обирати зміст освіти відповідно до їхніх інтересів і здібностей; подальших перспектив здобуття вищої освіти чи працевлаштування за обраним профілем [10], [11], [12]. Задля досягнення цієї мети на концептуальному рівні:

- передбачено академічне (орієнтоване на продовження навчання здобувачів освіти на вищих її рівнях) і професійне (орієнтоване на ринок праці) спрямування профільної освіти;

- визначено два освітні складники: інваріантний (обов'язкові результати навчання), який реалізується всіма закладами освіти, і профільний (залежить від специфіки спрямування конкретної освітньої програми закладу освіти);

- визначено два рівні вивчення предметів, інтегрованих/міжгалузевих курсів профільної середньої освіти (основний і поглиблений).

Заклади освіти повинні розробити пропозиції щодо власного освітнього процесу (його змісту), які відповідають їхньому спрямуванню та можливостям, враховують потреби, здібності, уподобання й інтереси учнів, батьків, громади та суспільні пріоритети. Для забезпечення гнучкості у формуванні освітніх траєкторій учнів передбачена можливість організації освітнього (навчального) процесу відповідно до принципів кредитно-модульного підходу [9].

Водночас наявні дискусійні питання щодо балансу між:

- глибиною навчання (спеціалізацією) і широтою (універсальністю) навчання: профільна середня освіта має забезпечувати як загальну ерудованість (освіченість) учнів так і їхню профільну підготовку;

- структурованістю й гнучкістю освітньої програми: необхідним є дотримання принципу послідовності в навчанні під час організації варіативної складової освітнього процесу;

- доступністю й гнучкістю/якістю навчання: широка варіативність профілів навчання можлива в закладах освіти, які мають велику кількість учнів і відповідний штат педагогічних працівників, водночас укрупнення закладів профільної середньої освіти негативно впливатиме на їхню територіальну доступність;

- автономністю й керованістю закладів освіти, яка безпосередньо пов'язана з проблемою балансу між індивідуалізацією й «інституалізацією» навчання: заклад освіти у своїх рішеннях має керуватися як власними можливостями та інтересами, так і запитам суспільства і, безпосередньо, здобувачів освіти, які в ньому навчаються; відсутність контролю за цим напрямом може призвести до порушень прав однієї із зацікавлених сторін [11], [12].

Закцентуємо увагу на питанні здатності й готовності учнів, які отримали базову середню освіту, до свідомого та виваженого вибору подальшого профілю навчання. Практика європейських країн (Франції, Великобританії) засвідчує доцільність цілеспрямованого педагогічного супроводу здобувачів освіти у виборі та побудові траєкторії навчання.

Реалізація інтегрованих/міжгалузевих і профільних поглиблених курсів зумовлює необхідність відповідної професійно-педагогічної підготовки вчителів у вищій та післядипломній педагогічній освіті.

Специфічними для вітчизняної системи освіти є питання, пов'язані зі здійсненням освітнього процесу в умовах воєнного стану в країні. У контексті українських реалій набувають значущості питання:

- умотивованості вчителів до впровадження інновацій у професійно-педагогічну діяльність;

- умотивованості підлітків до здобуття профільної середньої освіти;

- мінімізації освітніх втрат учнів;

- індивідуалізації навчання з урахуванням їхніх об'єктивних можливостей здобувати освіту.

Актуальним є розвиток високого рівня інформаційно-цифрової компетентності суб'єктів освітнього процесу (вчителів, учнів); забезпечення закладів профільної середньої освіти сучасним інформаційно-комунікаційними засобами й технологіями задля ефективних комунікації та навчання в змішаному/гібридному/гібридно-гнучкому/дистанційному форматі. Загалом, ці нововведення характеризуються значним психолого-педагогічним потенціалом як в умовах воєнного стану, так і під час майбутнього повоєнного відновлення. Вони відповідають міжнародній концепції Education 4.0 і сприятимуть створенню унікальної та успішної системи освіти, яка задовольнить потреби глобального інформаційного суспільства [1].

Здійснення реформи профільної середньої освіти, хоча й передбачає вирішення значної кількості завдань упродовж наступних декількох років, відбувається в часових межах, попередньо визначених Міністерством освіти і науки України [8]. Незважаючи на складні непередбачувані умови воєнного стану державна система освіти України поступово послідовно впроваджує зміни, які є необхідними для ефективного її функціонування в середньостроковій і довгостроковій перспективі.

Список використаних джерел

1. Ліпчевська І. Тенденції розвитку української системи освіти в умовах воєнного стану в країні : від освітніх втрат до потенційних можливостей удосконалення освітнього процесу. *Світ дидактики : дидактика в сучасному світі* : зб. матеріалів III Міжнар. науково-практ. інтернет-конф., м. Київ, 7–8 листоп. 2023 р. Київ, 2024. С. 123–124.
2. Ляшенко О., Мальований Ю. Профільна середня освіта як об'єкт дидактичних досліджень. *Світ дидактики : дидактика в сучасному світі* : зб. матеріалів III Міжнар. науково-практ. інтернет-конф., м. Київ, 7–8 листоп. 2023 р. Київ, 2024. С. 3–4.
3. Малихін О., Арістова Н., Ліпчевська І. Аналітичні матеріали : дидактичні особливості організації освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти в умовах воєнного стану. *Освіта. Інноватика. Практика*. 2023. № 11(10). С. 56–62. URL: <https://doi.org/10.31110/2616-650X-vol11i10-008>.
4. Малихін О., Арістова Н., Рогова В. Мінімізація освітніх втрат учнів закладів загальної середньої освіти в умовах воєнного стану : змішане навчання. *Український педагогічний журнал*. 2022. № 3. С. 68–76. URL: <https://doi.org/10.32405/2411-1317-2022-3-68-76>.
5. Малихін О., Арістова Н., Шпарик О. Використання позитивного досвіду організації освітнього процесу в країнах ЄС в умовах непрогнозованих глобальних впливів у системі національної освіти України : метод. рек. Київ : КОНВІ ПРИНТ, 2021. 70 с. URL: <https://doi.org/10.32405/978-617-8124-25-0-2021-70>.
6. Малихін О. В., Ліпчевська І. Л. Педагогічна майстерність учителя початкових класів : візуалізація навчальної інформації в початковій школі : метод. посіб. Київ : «Вид-во Людмила», 2023. 74 с.

7. Методологічні та дидактичні засади компенсації освітніх втрат здобувачів повної загальної середньої освіти / С. Алексеева та ін. *Діагностика та компенсація освітніх втрат у загальній середній освіті України*. Київ, 2023. С. 19–25. URL: <https://undip.org.ua/library/diahnostyka-ta-kompensatsiia-osvitnikh-vtrat-u-zahalniy-seredniy-osviti-ukrainy-metodychni-rekomendatsii/>.

8. МОН України. Нова українська школа : концепт. засади реформування серед. шк. 2016. 40 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.

9. Проект стандарту профільної середньої освіти : громадське обговорення. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/profilna-serednya-osvita-pochalosya-gromadske-obgovorennya-proyektu-standartu>.

10. Профільна середня освіта : концептуальні засади для нової української школи / В. Кремень та ін. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*. 2023. Т. 5. № 2. С. 1–8. URL: <https://doi.org/10.37472/v.naes.2023.5201> (дата звернення: 15.03.2024).

11. MON UKRAINE. Семінар «Моделі профільної освіти за кордоном – перспективи для України», 2023. *YouTube*. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=v1UkZrHybNQ> (дата звернення: 21.03.2024).

12. OECD. A vision for academic lyceums in Ukraine. 2023. 18 p.

КЕЙС-МЕТОД ЯК ТЕХНОЛОГІЯ МОДЕРНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ

Елеонора МАРАХОВСЬКА

кандидат філософських наук, доцент, старший викладач кафедри культурологічних дисциплін та образотворчого мистецтва, Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, м. Харків, Україна

Освіта, як відомо, відіграє в житті суспільства визначну роль, оскільки від якісного навчання й виховання залежить суспільний розвиток нашої країни, збагачення її культурних цінностей, їх гуманістичної спрямованості. Суспільний розвиток вимагає від сучасної освіти відшукати таку її модель, де кожен здобувач не тільки успішно набуває професійних компетентностей, інтелектуально розвивається, а й творчо реалізується, формує патріотично налаштовану активну життєву позицію. Загальноновизнано, що сучасний освітній процес й освітні інституції необхідно постійно оновлювати, корелюючи з тими соціокультурними змінами, які притаманні сьогоденню. Під оновленням (модернізацією) зазвичай розуміють заходи, які сприяють удосконаленню навчального процесу, приведенню його у відповідність сучасним вимогам. Модернізація повинна бути комплексною стратегією, охоплювати всі ланки